

J. K. TAMMINEN

TÖRKEÄ PETOS

RIKOSTARINOITA SUOMESTA

TRUE CRIME



MINERVA

Törkeä petos

J. K. TAMMINEN

**TÖRKEÄ
PETOS**

**RIKOSTARINOITA
SUOMESTA**


minerva
MINERVA KUSTANNUS
HELSINKI



Suomen tietokirjailijat ry on tukenut tämän teoksen kirjoittamista.

© J. K. Tamminen ja Minerva Kustannus, 2022

Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

www.minervakustannus.fi

Ulkoasu ja taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-591-8

Painettu EU:ssa, 2022

SISÄLLYS

Lukijalle	9
I Toimintaympäristö ja riskianalyysi	19
Töyssyjä tiessä	21
Petosmiehen elämänkaari	25
Petosmiesten keskinäisestä solidaarisuudesta	31
Hädässä ystävä tunnetaan	37
Alan rakenteellisesta hierarkkisuudesta	45
Väärentäjän toimistossa	49
Haamu ja kumppanit oy	55
Laillisuuden rajoja kartoittamassa	61
Neljä kirjanpitäjää	75
II Lisäarvon luominen	89
Temppu ja miten se tehdään	91
Kaupallista yhteistyötä	97
Alle torihintojen	103
Konekaupan ammattilaiset	109
Yhteiskunnan tuella	115
Keikka Interpolin varjossa	119
Luottoluokitusta testaamassa	125
Rautainen kuitti	131

III Merkittävät tavoitteet, merkittävät tulokset	137
Sponsoroitua luksusmatkailua	139
Taivas rajana	147
Insinöörin opissa	155
Arvostettu yhteistyökumppani	165
Kirje petosmieheltä	171
Yrittäjän ahdinko	175
Rahamiestä viedään	183
Pakomatkan päätös	193
IV Rajalliset tavoitteet, rajalliset tulokset	199
Terveiset rajan takaa	201
Eläkeiän kynnyksellä	205
Kenttätutkimusta	209
Petollista toimintaa?	215
Rakkauden hinta	229
Rajaton rakkaus	233
Onnea vankilatuomioiden välissä	241
Epilogi: Lottovoittajan surullinen tapaus	245
Lähteet ja kirjallisuus	271

LUKIJALLE

TÄTÄ KIRJAA OLI mahdotonta kirjoittaa vain arkistoissa ja netissä surffaten. Se ei kuitenkaan tarkoita, ettenkö olisi istunut satoja tunteja työpöytieni ääressä ja lukuisia puhelimiäni kuluttaen. Suuren kuvan muodostamiseksi olen kahlannut läpi sekä digitaalisia että painettuja lähteitä ja huomannut taas kerran, miten esimerkiksi eilisen päivän lehti on oiva väline historian suurten kaarien ymmärtämiseksi. Lisäksi olen lakimiehenä voinut hankkia myös keskeneräisten juttujen pöytäkirjoja. Niitä oli paljon – ja sivuja tuhansia.

Luonteelleni rikoskirjailijana sopii kuitenkin parhaiten työskennellä rikosmaailman etulinjassa ja ottaa kohtuullisia riskejä. Niinpä tämä kirja perustuu suurimmaksi osaksi liikkumiseen rikosten maailmassa, rikosten suorittamiseen osallistumatta. Ennen kaikkea olen keskittynyt rikollisten haastatteluihin. Haastateltujen petosmiesten ikäjakama on 20–65 vuotta.

Keräsin alun perin tätä kirjaa varten kertomuksia petosrikollisuudesta neljältä vuosikymmeneltä. Ajatuksena oli aloittaa menneestä ja lähestyä nykypäivää. Suunnitelmaan tuli kuitenkin suunnanmuutos, kun minut kutsuttiin kesken kirjoitusprosessin petosmiesten matkaan. Mukanaolon mahdollisuus tuli minulle puun takaa.

Päätin jättää menneisyyden tarinat vähemmälle ja lähdin tämän päivän konnien matkaan rikosten laidoille. Kokemus oli hyvä ja huono. Rikollisten kanssa olin luonnollisesti tapahtumien keskipisteessä. Välillä oli pakko pidellä kiinni hatusta, joskus sydämestä. Ja välillä oli suunnaton halu oksentaa ja juosta pakoon.

Näin syntyi kirja, jossa lähestulkoon kaikki tarinat ovat olleet vuosien 2018–2022 aikana julkisuudessa tai ovat sinne pian nousemassa. Toki mukana on myös pari vanhempaa juttua. Osa uusimmista tarinoista kätkee sisäänsä suuria talousrikoksia, joita ei ole vielä havaittu. Mahdollisesti ei koskaan havaita.

Valtaosa tapauksista on niin uusia, että niitä parhailaan tutkivat viranomaiset tulevat ainakin toistaiseksi kaukana perässä. Se ei tarkoita, että viranomaiset eivät tekisi työtään tai olisivat osaamiseltaan kehnoja. Minulle vain aukesi mahdollisuus lähteä matkaan reaaliajassa. Tämän mahdollisuuden hyödynsin ja kokosin syliini tiipahtaneen aineiston tietokirjaksi.

Lienee niin, että aiheesta kiinnostuneelle lukijalle tämä kirja saattaa toimia kenttäoppaan tavoin. En kuitenkaan halua opettaa suorittamaan rikoksia, vaan

torjumaan niitä. Erityisesti toivon poliisien ja oikeushallinnon virkamiesten lukevan tämän kirjan.

Kun lähdin rikollisten matkaan, tiesin, että minulla ei ole lupaa, saati oikeutta puuttua heidän ratkaisuihinsa. Olen tietoinen, että tämä kirja saattaa herättää arvostelua ja nostaa pintaan kysymyksiä moraalista. Kysymykset varmaankin koskevat myös sitä, olisiko minun pitänyt tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa.

Vaikka en osallistunut rikosten suorittamiseen, koen perustellusti huonoa omaatuntoa. Mikä on tarkkailijan vastuu vai onko sitä? Olen yhä epävarma ja tunnen taakkaa. Lakimiehenä ja teologina pohdinnoissani on raskas poljento. Näiden väärämielisten miesten ja naisten seurassa jouduin jatkuvasti pohtimaan anteeksiantamisen ja ymmärtämisen problematiikkaa.

On kuitenkin syytä muistaa, että kirjailija ei ole poliisi, syyttäjä saati tuomari. Kirjailija on lukijansa asialla, ja on kohtuullista odottaa, että hän tekee työnsä mahdollisimman hyvin. Ilman mukanaoloa ja kykyä pitää suu supussa en olisi pystynyt tarjoamaan lukijoilleni näin ajankohtaista ja monipuolista esitystä tämän päivän petosrikollisuudesta.

Kun esitän itselleni kysymyksen, tekisinkö uudestaan lähes kahden vuoden pituisen reissun tämän porukan kanssa, niin vastaus on helppo: en tekisi. Osa mukana olleista henkilöistä oli seurallisia ja mukavia. Aina siihen

saakka, kunnes käänsin heille selkäni. Ihmisten julmuus on aina yllättävää, vaikka sitä osaa odottaa. Osan käytös oli jo heti kättelyssä täysin sumeilematonta ja häikäilemätöntä, eikä vain uhreja kohtaan. Suhtautuminen ylipäänsä lähimmäisiin oli perusteiltaan jumalatonta ja arvotonta.

Opiskellessani 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa Helsingin yliopistossa innostuin sosiologiasta. Muistan tuolloin professorien opettaneen haastattelun metodii-kasta, että sen on toteuduttava kohteen ehdoilla. Tämän kirjan osalta se on tarkoittanut, että olen tavannut haastateltaviani paitsi kotioloissa ja vankiloissa myös pakosalla. Etsintäkuulutettujen haastattelut ovat vieneet minut muun muassa Thaimaahan, Yhdysvaltoihin, Espanjaan, Italiaan, Kreikkaan, Turkkiin, Venäjälle ja Suomeen. Itse asun Viron ja Latvian rajaseudulla Valga-Valkan kaksoiskaupungissa, joten Baltian maat ovat kotikontujani, ja luonnollisesti olen haastatellut alan miehiä ja naisia myös siellä. Olen saanut tutustua laajasti ja hyvinkin läheltä petosmiesten elämäntapaan, jossa on rahan tuomaa loistetta, mutta myös tuskaa ja ahdistusta.

Myönnän, että kohteen ehdoilla toimiminen on tarkoittanut myös sitä, että rikolliset ovat maksaneet minulle matkoja ja ylläpitoa ulkomailla. Olen kiitollinen näistä vieraanvaraisuuden osoituksista, vaikka ne mitä ilmeisemmin on kustannettu kyseenalaisilla tavoilla

hankituilla varoilla. Tältä osin tunnen selkeästi huonoa omaatuntoa. Toisaalta ilman rikollisten vieraanvaraisuutta en olisi päässyt niin syvälle rikosten maailmaan. Tuskaa helpottaakseni olen ilmoittanut osakseni tulleet etuudet veroviranomaisille.

Myönnän rehdisti, että koin haastattelujen yhteydessä usein toveruutta ja hienoja hetkiä. Minua paremmat voivat minua tästä arvostella. On kuitenkin hyvä muistaa, että kirjassa kerrotut tarinat eivät ole kertomuksia kirjailijan omasta elämästä, vaan toisen käden tietoa.

Toki omaksumallani työtavalla on myös kääntöpuolensa: olen kokenut kirjoitusprosessin aikana joitakin varsin koettelevia tilanteita. On ollut hetkiä, jolloin olen ollut peloissani. Erityisen ahdistavana koin ne hetket, kun rikolliset tulivat kutsumatta kotiini. Itäeurooppalaiset konnat tuovat aina jotain mukanaan – joko terästä, hikeä, kyyneleitä tai alkoholia. Näistä tapaamisista minulla on muistoina monia ryhtiä kohottavia kokemuksia sekä kohtuullinen valikoima konjakki- ja viskipulloja.

Olen tavannut ja haastatellut myös viranomaisia niin virallisesti kuin epävirallisestikin. Myös näiden tapaamisten järjestelyissä oli tarpeen nähdä vaivaa. Arvostan sitä, että haastatteleman viranomaiset eivät pyrkineet minuun vaikuttamaan. Toisaalta minua on myös jäljitetty ja valvottu, sillä päädyin joitain juttuja tutkiessani niin syvälle, että viranomaisilla oli vaikeuksia ymmärtää

rooliani. Ei kuitenkaan ole kirjailijan tehtävä osoittaa viranomaisille konnien rötöksiä tai piilopaikkoja.

Välillä koin toki itsekin raskaana, että en voinut puuttua rikollisten toimiin. Tunne oli kuin kotisohvalla istuvalla katsojalla, joka seuraa luontoelokuvaa, jossa leijona ajaa takaa pientä antilooppia. Kotisohvalla istuvalle tapahtumien lohdutonta loppua ei näytetä, mutta minulle se usein näytettiin.

Minulle tarjottiin myös joidenkin rikosten selvittämiseen johtavista tiedoista huomattavia palkkioita. En näihin ansaintoihin osallistunut. Kunnioitan rikostoituttajan työn kautta oppimaani periaatetta ”kahdessa pöydässä ei istuta”.

Seurasin kirjaa kirjoittaessani myös eräiden lakimiesten toimintaa ja veljeilyä rikollisten kanssa. Tämän porukan yhdistävä tekijä oli narsismi, jota kohtasin kirjaa kirjoittaessani enemmän kuin on yhdelle kirjailijalle kohtuullista.

Raskainta oli uhrien tapaaminen ja haastattelemine, suurimmaksi osaksi heidän kokemansa räikeän epäoikeudenmukaisuuden vuoksi. Mutta toisaalta tapasin myös uhreja, joiden oma käytös oli huonoa ja suorastaan kohtuutonta. Yhdistäväksi tekijäksi kaikkien uhrien haastatteluissa nousi raskas kysymys: *”Miksei kukaan viranomaisista, pankkien toimihenkilöistä tai läheisistä auttanut tai puuttunut tapahtumiin?”*

Tutkiva journalisti voi työskennellä aiheensa parissa erilaisin lähestymistavoin ja valita tekstinsä tyyllilajin ja näkökulman. Journalistina olisin kieltämättä voinut ottaa enemmän kantaa ja nostaa selvemmin esiin moraalisia näkökulmia. Journalistin on syytä pyrkiä jättämään maailmaan jälki. On makukysymys, onko tietokirjailijalla samanlaista oikeutta. Minusta ei. Tietokirjaa kirjoittaessa näkökulman on oltava mahdollisimman puolueeton. On keskityttävä toiminnan kuvaamiseen.

Riippumatta tässä kirjassa omaksumastani tyyllilajista ja lähestymistavasta olen noudattanut kirjoittaessani vähintään kohtuullisesti journalistin ohjeita ja rikoskirjailijana omaksumiani eettisiä periaatteita. Tämä kirja osoitti minulle taas kerran, että näillä periaatteilla pääsee pitkälle. Ensimmäinen näistä periaatteista on ”yhdet puheet”, toinen on ”älä vasikoi” ja kolmas on ”ole varuillasi”.

Kirjan aihe on vaikea, mutta tärkeä. Ilman arvostettua kustantajaa en olisi työhön ryhtynyt. Tiedän, että päätös tämän kirjan kustantamisesta ei ollut Minerva Kustannukselle helppo.

Kirjan aiheen lisäksi vaikeaa oli sen rajaaminen. Kun seurasin yksittäistä petosta, niin yleensä sen takaa paljastui useiden petosten, talousrikosten ja perinteisempien rikosten – kuten kiskonnin ja väkivallan – hetteikkö. Päätin siis luopua tiukasta rajauksesta, mutta pitää

johtotähtenäni kuitenkin petosten olemuksen selvittämisen.

Keskeistä siinä on, että petosmies hyötyy aina jonkun toisen kustannuksella. Usein uhri on haavoittuvassa asemassa, ja petoksen vaikutukset, niin taloudelliset kuin henkiset, ovat pitkäkestoisia. Petosrikollisuus on julmaa, itsekästä ja anteeksiantamatonta toimintaa. On vaikea keksiä perusteluja, miksi luottamuksen rikkominen ja toisen hyväntahtoisuuden väärinkäyttäminen olisivat puolusteltavissa.

Kun tämän muistaa, nousee pakostakin esiin kysymyksiä rikoksista ja rangaistuksista sekä kohtuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Usein on vaikeutena suhteuttaa rangaistus tekoon. Toisaalta rangaistuksen ei tule olla kohtuuton, toisaalta liian lievät rangaistukset rapauttavat yhteiskuntaa. Rangaistuksella on syytä olla pelotevoimaa ja edes jonkinlainen oikaiseva vaikutus. Rangaistuksen on syytä olla riittävän ankara, jotta se voisi estää ennakolta rikoksia ja panna tuomion hetkellä ajattelemaan tekojen seurauksia.

Kysymys oikeudenmukaisuuden toteutumisesta ei kuitenkaan ole aina yksinkertainen. Paha ei aina saa palkkaansa. Osassa tapauksista rikollisen kuolema, niin luonnollinen kuin väkivaltainen, on merkinnyt maallisesta rangaistuksesta vapautumista. Mutta ehkä jossain on paikka, jossa oikeudenmukaisuus toteutuu lopullisesti. Teologina minun on syytä näin ajatella.

Tekstin ovat monet kirjan syntyprosessissa mukana olleet tarkistaneet ja hyväksyneet. Pieniä poistoja tehtiin, mutta varsinaisia tarinoita ei muutettu. Muutaman hyvän tarinan jätin pois, koska en pystynyt tarkistamaan niissä esitettyjä väitteitä. Kaikki kirjoittamisprosessin aikana kertyneet muistiinpanot ja aineistot olen sovittusti hävittänyt tai palauttanut.

Kirjoittamisen aikana kuoli joukko kirjassa esiintyviä tai muuten tarinoihin vaikuttaneita henkilöitä. Heidän läheisiltään en ole pyytänyt lupia, vaan luotan, että henkilöiden tunnistaminen ei ole tekstistä mahdollista.

Tässä kirjassa nimillä ei ole suurta painoarvoa, sillä kaikki nimet, ajat ja paikat on muutettu. Olen toiminut näin suojellakseni niin viranomaisia, uhreja, konnia kuin itseänikin. Minä en suostu todistajaksi, ja lähdesuoja suojelee mukana olleita.

Vielä nimistä puheen ollen: Kustantaja on antanut tälle kirjalle nimeksi *Törkeä petos*. Kaikkia kirjassa käsiteltyjä petoksia on esitelty ajatuksella, että uhrin kannalta teko on ollut kokemuksena törkeä. Lainsäädännön tehtävänä on hienosäätää rikosnimikkeitä ja tuomioistuinten asiana arvioida petosten vakavuutta.

Lopuksi kiitän kaikkia rikollisia, uhreja ja viranomaisia luottamuksesta – yritän miehekkäästi olla sen arvoinen.

Viron ja Latvian rajaseudulla
29.4.2022

J. K. Tamminen

I

TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA RISKIANALYYSI

”Parempi täällä on piileskellä kuin Fuengirolassa, missä joku vasikoi sinut joka tapauksessa. Ei Turkki minua luovuta Suomeen. Täällä paistaa aurinko, ja yhteydet toimivat.”

– TURKISSA ASUVA PETOSMIES, JOKA PAKENI
MAASTA ENNEN TUOMION JULISTAMISTA

